

SYLWIA STREBSKA

Rapport: Polen förändring och konflikt

NÄR JAG RESER runt i Europa får jag ofta frågor om situationen för lesbiska, bögar och transpersoner i Polen. Men trots att mediebevakningen har varit tämligen omfattande på senare tid och att människor kanske även har träffat polska, homosexuella emigranter som berättat att de lämnat Polen på grund av homofobin i landet, är det svårt att få en fulltäckande bild. Och en sådan är det svårt att ge. Det är många faktorer som påverkar och svaret kan bara bli: det beror på – på vilka homosexuella och var någonstans i Polen. Situationen för varje enskild homosexuell person är unik och det enda de har gemensamt är det rättsliga läget och de allmänna stämningarna i landet de lever i.

För omkring tjugo år sedan förekom homosexualitet knappast alls i offentliga diskussioner, eller i människors medvetande. Bögar och lesbiska höll sig kvar djupt inne ”i garderoben” och var osynliga för den heterosexuella majoriteten. Givetvis kunde man stöta på ett par äldre män som levt tillsammans i årtal eller upptäcka att den eller den kvinnan inte hade någon make utan en ”flickvän”, och börja fundera ”vad är nu detta för något?”. Men på det hela taget kunde samhället inte se ”dem” hålla varandra i handen eller gå i parader. Det förekom inte några artiklar eller annan bevakning i media och om ämnet nämndes, var det i samband med fängelser,

sjukdom, avvikelse, psykopatologi och liknade. Det fanns inga ord för ”homosexuell garderob”, ingen diskuterade saker som ”att komma ut” eller ”homofobi”. Det ingick helt enkelt inte i det polska folkets vokabulär. Det var som om det inte existerade något sådant som homosexualitet i det sunda, katolska polska samhället. Åtminstone inte något som var värt att diskutera eller ägna någon vidare uppmärksamhet åt.

Jag förmodar att situationen kunde ha förblivit oförändrad i många år om det inte varit för att ickeheterosexuella försiktigt började organisera sig och bli mer synliga för andra. Dessutom började de kräva att bli behandlade som jämlikar och att synas offentligt och få demonstrera för sina behov och önskemål. Och nu började bakslaget. Kyrkan och politikerna anklagade de ickeheterosexuella för att provocera och rikta uppmärksamheten mot vad de gör i det privata. Vad som är privat blev ett politiskt vapen (Graff 2006).

Det första allvarliga försöket som sexuella minoriteter i Polen gjorde att mobilisera sig skedde kort före landets närmande till EU år 2001, med en marsch i Warszawa. 300 personer deltog i marschen och den organiserades av Mi dzynarodowe Stowarzyszenie Gejów i Lesbijek na Rzecz Kultury (Internationella homosexuella och lesbiska förbundet för kultur i Polen). Jämställdhetsparader genomfördes även åren 2002 och 2003 utan några större problem.¹ Paraderna fick emellertid inte mycket uppmärksamhet från politikerna och de lockade inte heller särskilt många deltagare, bara ett par hundra. Många var rädda för att komma ut och somliga var till och med negativt inställda till själva idén. Redan följande år gav den årliga marschen upphov till konflikter, däribland våldsamma motdemonstrationer. År 2004, bara några månader efter Polens inträde i EU, blandade sig myndigheterna i och Warszawas stadsledning förbjöd paraden. Två nya politiska partier, Polska familjeförbundet (LPR) och Lag och

rättvisa (PiS), gick till val med paroller om social konservatism och ”familjevärderingar”, och de fördömde skarpt ”spridandet av en homosexuell livsstil”, en argumentation som vann dem regeringsställningen och presidentposten år 2005 (O’Dwyer och Schwartz, under utgivning). Kanske den mest omtalade och populära marschen som genomförts i Polen var 2005 års Jämställdhetsparad. Den blev förbjuden, men omkring 2 500 människor (inklusive utländska sympatisörer) marscherade ändå. Hundratals människor deltog i en motdemonstration, kallad Normalitetsparaden, organiserad av konservativa grupper, bland andra PiS:s ungdomsförbund, LPR:s Allpolska ungdomar samt en rad olika nationalistiska organisationer. Denna manifestation fick däremot tillstånd och motdemonstranterna krävde nya, hårda lagar mot homosexualitet. Mönstret från Warszawa med förbud, våldsamma motdemonstrationer och otillräckligt polisskydd har upprepats i andra polska städer, vilket har lett till omfattande diskussioner om medborgerliga och mänskliga rättigheter i Polen

Den rättsliga situationen

Genom det kontroversiella agerandet mot Jämställdhetsparaderna i de större polska städerna har frågan om homosexuellas rättigheter i Polen uppmärksammats internationellt i media och bland politiker. Exemplet från Warszawa, Krakow och Pozna visar på flera problem: myndigheternas fientliga inställning till paraderna, lagar som tolkas i syfte att neka protesterande rätten att demonstrera och göra det möjligt att förbjuda marscher, sammanstötningar mellan vänsteraktivister och högerextremister, och polisens oförmåga att hantera situationen.

Historiskt sett kan Polen framstå som riktigt progressivt och tolerant i jämförelse med andra europeiska länder. Under Polens 123 år av delningar fanns visserligen lagar som förbjöd homosexuella

handlingar, men de var införda av ockupationsmakterna.² Det har däremot aldrig funnits en polsk lag som förbjuder homosexualitet (förutom homosexuell prostitution som var kriminaliserad mellan 1932 och 1969). I det befriade Polen avkriminaliserade den nya strafflagen homosexualitet i hela landet år 1932. Efter andra världskriget satte de kommunistiska myndigheterna 15 år som åldergräns för både hetero- och homosexuella handlingar.

Det finns inga lagar riktade mot homosexuella, men inte heller några som ger dem ett speciellt skydd. Polska myndigheter ser inget behov av det utan pekar på den polska författningens artikel 32 som stadgar att alla är lika inför lagen och att ingen får diskrimineras ”av någon som helst orsak” i det politiska, sociala eller ekonomiska livet, ett skydd som i princip också omfattar sexuell läggning (Rzeplinski 2008). År 1995 framlades ett förslag om att införa ett uttryckligt förbud mot diskriminering på grund av sexuell läggning i grundlagen, men förslaget avvisades efter invändningar från katolska kyrkan. Det rättsliga läget har ändrats något efter Polens inträde i EU. Vissa antidiskrimineringsbestämmelser finns nu införda genom tillägg i polsk nationell lagstiftning. Arbetslagstiftningen av den 26 juni 1974 har ändrats i enlighet med EU-direktiv om likabehandling i arbetslivet; 2000/78/EG och 2000/43/EG². Lagen om främjande av sysselsättning och institutioner på arbetsmarknaden av den 20 juni 2004 samt lagen om rättegång i civilrättsliga ärenden av den 17 november 1964 har ändrats i linje med EU-direktiven 2000/78/EG och 2000/43/EG⁵. Efter att de nya bestämmelserna om likabehandling i arbetslivet införts förbjuder polsk arbetslagstiftning all diskriminering, direkt eller indirekt, på arbetsmarknaden på grund av kön, ålder, funktionshinder, ras, religion, nationallitet, politiska åsikter, facklig tillhörighet, trosuppfattning, sexuell läggning eller deltidsanställning. Hittills har arbetslagstiftningen varit den enda polska lag som uttryckligen nämner sexuella minoriteter. En ny antidiskri-

mineringslag håller för närvarande på att utarbetas av arbetsmarknadsdepartementet. Den kommer att förbjuda diskriminering på skilda grunder, inklusive sexuell läggning, inte bara vad beträffar arbete och anställning, utan även när det gäller socialförsäkringar och social trygghet, sjukvård och utbildning. Tillhandahållandet av och tillgången till varor och tjänster kommer dock endast att omfattas av förbud mot diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung (Rzeplinski 2008). Arbetet med antidiskrimineringslagen påbörjades år 2006 och många samhällsgrupper har konstaterat att det finns behov av en sådan lag. Förslaget gav upphov till många diskussioner och kontroverser, men överlämnades slutligen till premiärminister Donald Tusk i december 2008.

Det sociala klimatet

Trots att homosexualitet är kriminaliserat i över 70 länder runt om i världen men inte i Polen, räknades ändå landet som ett av de 10 mest antihomosexuella länderna i världen år 2006 (Weill-Greenberg 2006). Den främsta orsaken var förbudet mot marscherna, i synnerhet händelsen år 2005 när Warszawas borgmästare, Lech Kaczynski, som numera är Polens president, nekade Gay Pride-grupper rätten att demonstrera därför att han ”inte ville tillåta främjandet av homosexuell kultur”. Bilden av Polen som antihomosexuellt lever fortfarande kvar i folks medvetande. Den aktuella konstutställningen i Europaparlamentet i Bryssel bara bekräftar detta. Tanken bakom utställningen var att 27 konstnärer från olika länder skulle presentera sina respektive hemländer med hjälp av vanliga stereotyper och fördomar. I medias tolkning skapade Leszek Hirszenberg ett konstverk som framställde Polen som ett land av homofober (”Polacy homofobami” 2009). En opinionsundersökning som gjordes i september och oktober 2006 på uppdrag av Europakommissionen pekar på att

den allmänna opinionen i Polen är emot samkönade äktenskap och adoption för homosexuella par. Undersökningen fann att 74 procent av polackerna var motståndare till samkönade äktenskap och 89 procent var emot homooptioner. Av de undersökta EU-länderna var det bara Lettland och Grekland som uppvisade högre siffror (EUROBAROMETER). År 2002 gjordes en opinionsundersökning i Polen om registrerat partnerskap, 76 procent var emot detta alternativ och endast 15 procent kunde acceptera det (Wenzel 2002).

American Psychiatric Association avförde 1973 homosexualitet från sin förteckning över psykiatriska diagnoser (Diagnostic and statistical manual of mental disorders, DSM-II), men i Polen ströks inte homosexualitet från sjukdomsförteckningen förrän 1991. Många polacker betraktar dock fortfarande homosexualitet som en sjukdom eller en avvikelse. År 2008 uppgav 83 procent av befolkningen att de ansåg homosexualitet var något onormalt, men inom den gruppen ansåg att 52 procent att det borde tolereras, medan 31 procent var av motsatt uppfattning. 37 procent skulle vilja förbjuda homosexuella handlingar i det privata och 69 procent menade att man inte borde propagera offentligt för den ”homosexuella livsstilen”. Endast 27 procent av polackerna ville ge homosexuella rätten att demonstrera. 66 procent ansåg att samhället är fientligt inställt till bögar och lesbiska, 25 procent beskrev den samhälliga attityden som likgiltig. En undersökning av samma typ som genomförts 1988 hade gett liknade resultat (Wenzel 2008). Det verkar således som attityderna till homosexuella i Polen inte förbättrats mycket på 20 år.

År 2008 var det bara 15 procent av de vuxna polackerna som sa sig känna någon homosexuell personligen, medan 83 procent av befolkningen menade sig vara säkra på att det inte fanns någon homosexuell person i deras omgivning. Yngre personer, med bättre utbildning och boende i större städer, uppgav sig betydligt oftare

ha homosexuella bekanta. Dessa siffror har inte ändrats under de senaste tre åren (Wenzel 2008).

Olika extremistiska grupper som högerextrema politiska partier, representanter för kyrkan och nationalistiska grupperingar förvridder information och utnyttjar det faktum att den polska allmänheten har mycket dålig kunskap om homosexualitet. De presenterar frågan på ett fientligt sätt och beskriver homosexualitet som en "onaturlig" aktivitet, de använder sig av stereotyper och hätsk retorik för att få stöd för sin "sanna och patriotiska" ideologi. Det mest kända exemplet på ett sådant agerande är från 2004 när två medlemmar av det politiska partiet PiS, Przemyslaw Aleksandrowicz och Jacek Tomczak, i offentliga uttalanden i stadsfullmäktige och i pressen jämförde homosexuell läggning med kriminaliserade handlingar som pedofili, zoofili och nekrofil (Siedlecka 2005). Ett annat, på ett vis mer humoristiskt, exempel är den dåvarande barnombudsmannen Ewa Sowinskas utspel. I maj 2007 förklarade hon att hon planerade tillsätta en speciell kommission av psykologer för att utreda huruvida barnteveprogrammet "Teletubbies" kunde ha "dolda homosexuella undertoner" eftersom figuren Tinky Winky, som verkar vara manlig, har en röd damväska. Gayaktivister och den internationella opinionen fördömde uttalandet och hon övergav idén. *Washington Post* belönade Sowinskas uttalande med att tilldela henne tredje plats i tävlingen "Årets idiot".

Det har även förts livliga diskussioner om man bör förbjuda homosexuella att arbeta som lärare. För att ge skolledningar möjlighet att "välja arbetskraft på ett rätt och riktigt sätt" föreslog LPR följande uttalande till lärarförordningen: "Lärare skall uppfostra unga människor till ett liv i äktenskap, äktenskap betyder ett av lagen legitimerat förhållande mellan man och kvinna. Sådana lärare som offentligt uttrycker åsikter som strider mot det föreslagna uttalandet skall förbjudas vara lärare."³ Förslaget avlogs tack vare vänsterpartiernas

röster, men i maj 2005 kom frågan upp igen. Jaroslaw Kaczynski, partiordförande i PiR, sa: ”Det är uppenbart att en ’homosexualist’ inte skall vara lärare. Men vi anser dock inte att homosexuella bör förföljas.”⁴ Något senare tillade den dåvarande partiordföranden i LPR, Roman Giertych: ”För oss är familjen, inskriven i vårt partinamn, det centrala. Om någon vill att homosexuella undervisar våra barn, polska barn, i skolan, då kan denne enligt i min mening inte ingå i koalition med oss.”⁵ Ungefär ett år senare skickade vice undervisningsministern Jaroslaw Zielinski ut en särskild ”instruktion” till alla skolintendenter, som övervakar utbildningen i samtliga regioner i Polen, i vilken han varnade för anti-krigsrörelsen, den pacifistiska rörelsen och miljörelsen, som han ansåg vara mycket farliga för unga människor och kunna orsaka skador under uppväxten. Dörren till skolan borde därför vara stängd för personer från sådana organisationer.

Politikernas och samhällets fientliga attityder avskräcker givetvis bögar och lesbiska från att komma ut. De flesta är således fortfarande kvar i garderoben, i synnerhet personer som bor i byar eller mindre städer, eller som tillhör vissa yrkesgrupper. Men å andra sidan har det nyligen förekommit exempel på polska ”kändisar”, skådespelare eller författare, som kommit ut, de flesta av dem bögar. Professorn i sexologi Zbigniew Izdebskis har gjort en undersökning med 400 homosexuella män i åldern 19 till 50 år, vilken kommer att publiceras under hösten 2009. Studien visar att livet för homosexuella i Polen förändras snabbt, i synnerhet i de större städerna. Männerna känner sig oftast inte olyckliga eller diskriminerade, utan de trivs med livet och har god kontakt med sina familjer även efter att de kommit ut (Czupryn 2009). Sexuell läggning är dock en viktig orsak till migration – till större städer eller utomlands – för att finna acceptans och frihet att vara sig själv.

Socialt och kulturellt liv

Trots att en konservativ regering sedan 2005 har lett till ökad och mer påtaglig diskriminering av LHBT-minoriteterna, och trots att den katolska kyrkan, som har mycket stort inflytande över fungerade det polska samhället, starkt motsätter sig homosexualitet existerar det numera ett sjudande gayliv i de större städerna med ett relativt stort antal gayklubbar. Något som är mycket karaktäristiskt för Polen är gayscenens relativa instabilitet – gayställen öppnar och slår igen, och de flyttar ofta. Det finns många fler ställen för bögar, lesbiska har inte någon egen klubb, men speciella kvinnofester arrangeras på olika klubbar – och inte bara på gayklubbar. I allmänhet är den kommersiella infrastrukturen (inklusive klubbar, porr tidningar, bastuklubbar och så vidare) i Polen inriktade på bögar, men så är det typiskt sett i de flesta länder (Strebska 2002).

För 20 år sedan fanns inga officiella ställen alls där man kunde träffa andra homosexuella. Människor umgicks i privata lägenheter eller på raggställen i parker och på offentliga toaletter. Det var som en underjordisk homosexuell rörelse. År 1984 började ett fåtal caféer och restauranger i Warszawas stadskärna fungera som inofficiella mötesplatser: ”Na Trakcie”, ”Antyczna”, ”Alhambra”, ”Ambasador” och ”U Hopfera”. De flesta av dem finns inte kvar idag. I december 1987 besökte över 80 personer det första öppna diskot för bögar och lesbiska i Praga Południe-distriktet. Polens första officiella gayklubb, Cafe Fiolka i Warszawa, öppnade i september 1990. Klubben tvingades dock stänga igen efter ett och ett halvt år på grund av bråk med lokala ungdomar.

Det var också i Warszawa som homosexuella först började organisera sig. I januari 1987 hölls det först mötet i en privat lägenhet. På sommaren samma år samlades många lesbiska informellt i Mielno vid kusten efter en annons i månadstidskriften *Relaks*.

I mars 1988 gjordes ett försök att registrera organisationen Wars-

zawas Homosexuella Rörelse (WRH), men det misslyckades på grund av myndigheternas fientliga inställning. Avslaget motiverades med rädsla för kyrkans reaktion. Det är knappast förvånande att den första organisationen för bögar och lesbiska bildades efter 1989, året det socialistiska systemet i Polen kollapsade (O'Dwyer, u.å.). I februari 1990 registrerades Stowarzyszenie Grup Lambda officiellt. I början deltog tre grupper från Warszawa, Gdansk och Wrocław. Lesbiska utgjorde omkring 30 procent av gruppen. Sommaren 1995 hölls det första Gay Pride-firandet i Polen, organiserat av Lambda och Pink Press på Warszawas universitets område och på studentpuben "Giovanni".

Polens största organisation, Kampanj Mot Homofobi (KPH), bildades 2001. KPH drev i samarbete med Lambda Warszawa den välkända affischkampanjen "Niech nas zobacza" ("Låt dem se oss") 2003. Affischerna som visade 30 olika samkönade par som håller varandra i handen, placerades på reklamplatser och ljusskyltar i de större polska städerna. Numera finns det flera LHBT-organisationer och stiftelser. De är inriktade på en rad frågor inom gruppen och samhället i stort, och ordnar också olika kulturella evenemang, konferenser och manifestationer.

Årligt återkommande arrangemang är LHBT-festivalen "Kultur för tolerans" i april i Krakow, Jämställdhetsdagarna i Warszawa i juni, Lesbisk festival, "Gays and friends" i Wrocław i oktober, samt Jämställdhets- och toleransdagarna med Jämställdhetsmarschen i Pozna i november. Det är också värt att nämna Antihomofobiveckan – inom ramen för kampanjen "Alla olika, alla lika" i mars 2007 i Warszawa, organiserad i samarbete med en rad ickestatliga organisationer och informella grupper. Polens första "Levande bibliotek" arrangerades under detta evenemang.⁶

Internet har haft en avgörande betydelse för kommunikationen inom LHBT-gruppen (Gruszczynska 2006). Det finns inga statliga

restriktioner för tillgång till nätet och inte heller har det rapporteras om statlig övervakning av e-post eller chattar. Individer och grupper kunde lugnt uttrycka sina åsikter via nätet, inklusive genom e-post (Country reports 2007).

Olika portaler ger LHBT-gruppen möjlighet att snabbt kommunicera med varandra, oavsett var de bor, och sprida information om fester, möten, kulturella evenemang, samt publicera nyheter, recensioner och kontaktannonser för att hitta en partner.

Några ord om lesbiska

I diskussioner om gaysamhället i Polen bör framhållas att lesbiska befinner sig i en annan position än bögar. Någon skulle kanske säga en bättre position, men de flesta lesbiska och feministiska aktivister skulle säga en mycket sämre. På det hela taget är lesbiska inte synliga i samhället, de blir ignorerade och inte tagna på allvar. Lesbiskhet har aldrig nämnts i den polska strafflagen, och medierna har bemött det med tystnad. Inte ens under den kommunistiska regimens ökända aktion kallad Operation Hyacint, när många homosexuella män arresterades, blev inte några kvinnor gripna.⁷ Kvinnor diskrimineras på ett mer diffust sätt. Lesbiskhet ses som en "fas" som kan tolereras under tonåren, men senare kräver samhället att kvinnan "börjar leva det riktiga livet" konstruerat efter heteronormer. Enligt den polska patriarkala attityden är en kvinna utan man och barn "en halv kvinna". Lesbiska förefaller inte vilja spela den traditionella rollen av maka och mor, och kan därför till och med komma att betraktas som asociala och opatriotiska. Samtidigt vill man inte låta barn växa upp med homosexuella eftersom samkönade föräldrar inte anses utgöra "en normal, sund familj".

Även om vissa kvinno- och LHBT-organisationer erbjuder platser där lesbiska kan träffas, sammanstrålar den polska lesbiska gemen-

skapen framförallt på sidor och grupper på nätet. För närvarande finns det inte någon registrerad organisation för enbart lesbiska i Polen. Det finns dock en informell grupp kallad Lesbiska koalitionen (LBT) – Porozumienie Lesbijek – den bildades 2004 och var som mest inflytelserik och synlig mellan 2005 och 2007. LBT samlar organisationer, informella grupper och individer som arbetar för LHBT-gruppen. Förkortningen LBT står för lesbiska, bisexuella kvinnor och transpersoner.⁸ I koalitionen manifest, publicerat på deras hemsida kan man läsa: ”Tänk dig en stad som Stockholm med omkring 800 000 invånare. Det är så många lesbiska som finns i Polen. Men många av dessa 800 000 kommer inte ut av rädsla för diskriminering och attacker. Vår närvaro ignoreras ofta, som vore vi osynliga. Vi lesbiska existerar inte riktigt i det polska samhället. Vi har fått nog och vi vill få en ändring på det!” I mars 2005 genomförde Porozumienie sin första utåtriktade aktion när de deltog i organiserandet av Manifa, en stor feministisk demonstration i anslutning till Internationella kvinnodagen. Detta gav tillfälle att utlysa Lila Revolutionen, kampen för lesbiskas, bisexuella kvinnors och transpersoners synlighet och rättigheter. I tåget visade LBT, liksom deras sympatisörer, sin närvaro med lila flaggor, banderoller, ballonger och halsdukar. Den 17 maj 2005, den Internationella dagen mot homofobi, genomförde de sin mest kända aktion – Poradnia Antyhomofobiczna (ungefär: ”Smittskyddsenheten mot homofobi”). Tanken bakom är både skämtsam och allvarlig. Människor på Warszawas huvudgator informerades om homofobins risker och vilka botemedel som finns mot denna epidemiska sjukdom. Aktionen fortsatte i andra större städer i Polen och fick ofta stor uppmärksamhet i media.

Avslutning

Enligt min mening ökar lyckligtvis kunskapen om ickeheterosexuella, vilket är nyckeln till förståelse och acceptans. Medierna visar ett ökat intresse för olika LHBT-frågor. Bevakningen är mer objektiv och professionell och berör en mängd saker från att komma ut och diskriminering till homofamiljer och transfrågor. Men fortfarande är vissa polacker rädda att förlora sina traditioner och värderingar. De är rädda att Polen skall bli ett land som Holland, Sverige eller Danmark – nyheter som berör LHBT-frågor från sådana länder ger alltid upphov till livliga diskussioner och meningsmotsättningar. Folk argumenterar på nätforum och kommenterar artiklarna. Ett bra och aktuellt exempel är reaktionen på en artikel av den polske journalisten Maciej Zaremba som arbetar på *Dagens Nyheter*. Artikelns handlar om det politiskt korrekta i Sverige och titeln betyder ”Homosexualitet är också en norm” (Zaremba 2009). Den blev en utgångspunkt för människor att uttrycka sin rädsla och oro. Att heteronormativiteten undermineras i Sverige och andra nordiska länder kommer troligen att väcka stark opposition i Polen under en lång tid än.

Översättning från engelska

KARIN LINDEQVIST

Kronologi över LHBT-historia i Polen *efter Lesbiska koalitionen (Kalendarium LEStesmy 2009)*

1932 Den nya polska strafflagen avkriminaliserar homosexualitet i hela Polen.

1948 De kommunistiska myndigheterna sätter 15 år som åldergräns för sexuellt umgänge, både hetero- och homosexuellt.

1969 Homosexuell prostitution avkriminaliseras.

1974 Den första artikeln om homosexualitet i polsk press – *Zycie Literackie*.

1984 Den första TV-debatten om homosexualitet i Polen. Det första radioprogrammet, ”Intima samtal”.

1985 Artikel av Krzysztof Darski (pseudonym) ”Vi är annorlunda”, det första offentliga uttalandet av en bög i Polen i tidningen *Polityka*. Operation Hyacint inleds (håller på till 1987).

1986 *Filo Express*, den första tidskriften för lesbiska och bögar inom östblocket.

1987 24 januari, Warszawa, den första sammankomsten för homosexuella i en privat lägenhet. Början till LHBT-gruppens organisering. Sommar, Mielno, den första informella lesbiska sammankomsten efter en annons i månadstidskriften *Relaks*

1988 Boken *Homoseksualizm* av professor Krzysztof Boczkowski, ett kapitel handlar om lesbiska.

1990 23 februari, organisationen Stowarzyszenie Grup Lambda registreras officiellt. Månadstidskriften Filo, som startades 1986, börjar säljas i de populäraste tidningskioskerna. Juni, gaytidningen Inaczej startas. Sommar, Olsztyn – Stowarzyszenie Grup Lambda – Lambda-Olsztyn ordnar det första gaylägret vid sjön. September, den första officiella gayklubben i Polen, Cafe Fiolka i Warszawa, öppnar.

1991 Vice sjukvårdsministern Kazimierz Kaperas säger i kvällsnyheternas huvudsändning (TVP1) att: "Aids är begränsat till bara en enda grupp [...] vilken enligt vår mening är avvikande, det vill säga, homosexuella." Tre dagar senare blev han avskedad av premiärminister Krzysztof Bielecki. Den katolske kardinalen Józef Glemp försvarade viceministern offentligt.

1992 1 december, Warszawa, den första nationella konferensen i anledning av Internationella aidsdagen organiseras av Lambda Warszawa.

1993 14 februari, Warszawa, Lambda Warszawa arrangerar en happening på Alla hjärtans dag i Gamla staden, och kräver lika rätt till kärlek.

1994 Februari, Lambdas styrelsen föreslår i brev till myndigheterna ett tillägg till den nya polska grundlagen för att förbjuda diskriminering på grund av sexuell läggning, ett förslag som slutligen blev avslaget. Kopior av brevet skickades även till omkring 200 nyhetstidningar runt om i landet, tillsammans med upplysningshäftet "Bögar och lesbiska kommer ut". Oktober, Warszawa Stowarzyszenie Grup Lambda håller en presskonferens på biografen T cza om den första rapporten om diskriminering på grund av sexuell läggning.

1995 17 juni, på Warszawas universitets gård hålls den första Dzień Dumy Gejowskiej (Gay pride dag), organiserad av Lambda och Pink Press. Manifestationen saknade tillstånd.

1996 Warszawa, den informella gruppen OLA-Archiwum, Ogólnopolskie Feministyczne Archiwum Lesbijskie (Nationella lesbiska feministiska arkivet) bildas. Formellt registrerad 1998. Den första polskspråkiga portalen för sexuella minoriteter: www.innastrona.pl. Den första sidan på nätet för polska lesbiska kvinnor – ”Polish lesbian site”.

1997 Den informella lesbiska feministiska gruppen Konsola bildas i Poznan.

1998 Teczowe Laury-priset delas ut för första gången till personer och institutioner som arbetar för LHBT-gruppen. Februari, det första lesbiska paret kommer ut offentligt i Polen, författaren Izabela Filipiak och hennes partner i en intervju i den exklusiva tidskriften *Viva*.

1999 November, polsk site för lesbiska, Inny Kraków – www.inny-krakow.koti.com.pl (1999–2001), omdöpt till Les.queer.pl (2001–2002), och från 2002 kallad Lesbijka.org.

2000 Oktober, *Poradnik prawny dla lesbijk i gejów*, en juridisk handbok för lesbiska och bögar, publiceras. Sammanställde och utgiven av Stowarzyszenie Lambda i Warszawa.

2001 April, portalen Kobiety Kobietom, ursprungligen kallad www.les.art.pl, omdöpt 2003 till www.kobiety-kobietom.com. 1 maj, Warszawa, den första Parada Równosci i Polen organiserad av ILGCN (International Lesbian and Gay Cultural Network) under ledning av Szymon Niemiec. 11 september, Warszawa, presskonferens med Kampania Przeciw Homofobii (KPH), under ledning av Robert Biedron.

2002 Första gången ett lesbiskt par förekommer på omslaget till en välkänd tidskrift, *Newsweek*. Maj, allmän folkräkning i Polen. Lambda Warszawa uppmanar LHBT-gruppen att utnyttja tillfället till att manifesteras sin existens och visa hur många de är.

2003 Mars, KPH i samarbete med Lambda Warszawa startar den omtalade affischkampanjen "Niech nas zobacza" ("Låt dem se oss"). Juni, den första festivalen "Lesbiska, bögar och vänner" i Wrocław.

2004 Maj – oktober, kvinnoorganisationen Konsola i Poznań ordnar workshops för lesbiska. 9-10 oktober, Pogorzelska i närheten av Warszawa, seminarier för lesbiska och bisexuella (kvinnliga) aktivister ordnade av Lambda Warszawa. Lesbiska koalitionen, Porozumienie Lesbijek (LBT) bildas i slutet av året.

2005 Mars, Warszawa, Porozumienie Kobiet 8 Marca och Porozumienie Lesbijek (LBT) organiserade tillsammans Manifa under slogan - "Vi är starka, tillsammans starkare!" Maj, den första polska boken om att komma ut skriven av psykologer publiceras. Boken av Alicja Dlugolecka *Poko-chalas kobiete*, om hur kvinnor utforskar sin sexualitet och väljer sexuell identitet.

2006 Januari, Lesbiska koalitionen ger ut den första kalendern som belyser lesbisk närvaro i Polens kulturella, sociala och politiska liv.

2007 Affischkampanj "Ty pedale, ty lesbo – nienawisc boli" ("Du bögen, du flatan – hat gör ont") organiserad av KPH i Warszawa, med texter som "Flata. Jag hör det varje dag. Hat gör ont". Affischkampanj i städerna Bydgoszcz och Torun med deklARATIONER som "Jag är pensionär, jag är bög", "Jag är apotekare, jag är lesbisk", avsedd att stärka homosexuellas självkänsla. TV-programmet "Superniania", i vilket en familj med två kvinnor med två barn för första gången framställs som en normal familj.

Abstract

An overview of the situation for LGBT-people in Poland and an exposé over organizations and social and political activities, including the Equality Parades and the well known poster campaign "Let them see us", promoting gay and lesbian visibility. The social climate in Poland has changed rapidly since the dissolution of the Warsaw Pact and the country's accession to the EC. Homophobia is still rampant, though. The influential Catholic Church, and various nationalist and social conservative groups are strongly opposed to legal reforms, and what they regard as "promotions of homosexual lifestyles". On the other hand, there is a growing acceptance of same-sex love among younger and better educated people. Today a vibrant, if male dominated, gay scene exists in the larger cities. Also the Internet has played a very important role in consolidating the LGBT-community.

SYLWIA STREBSKA är utexaminerad från lärarhögskolan i Warszawa och idrottshögskolan i Krakow. Hon har även studerat journalistisk med inriktning på foto på universitetet i Warszawa. I sin mastersuppsats studerade hon gayturism som fenomen. Strebska har varit aktiv inom flera organisationer bl.a. Lambda Warszawa, och var med och bildade Lesbiska koalitionen (LBT) och kampanjen "Alla olika – alla lika". Hon var också med om att organisera Polens första "Levande biblioteket". För närvarande arbetar hon för British Council med klimatfrågor och olika multikulturella projekt. Hennes fotografier har publicerats i en rad tidningar och hennes fotodokumentation av LHBT-livet i Warszawa kommer troligen att visas på Stockholm Pride sommaren 2009.

Slutnoter

¹ De har aldrig kallats Gay Pride-demonstrationer. Det polska namnet Parada Rownosci (Jämställdhetsparad) understryker den medborgliga utmaning de utgör för den polska demokratin.

² Till exempel kriminaliserades homosexuella handlingar 1823 i Ryssland. Sådana handlingar kunde bestraffas med upp till fem års förvisning i Sibirien, enligt artikel 995 i den nya strafflagen.

³ Detta och andra homofoba uttalanden har publicerats på gruppens Kampanj Mot Homofobi (KPH) hemsida www.kph.org.pl.

⁴ PiR var då det regerande partiet i Polen med 33,7 procent av rösterna i parlamentet.

⁵ LRP hade 7,4 procent av rösterna i parlamentet och ingick i regeringskoalitionen.

⁶ "Levande biblioteket" är ett nyskapande projekt för att uppmuntra till dialog, minska fördomar och främja integration. Det fungerar precis som ett vanligt bibliotek – läsare kommer och lånar någon "bok" för en bestämd tid. Sedan lämnar de tillbaka "boken" till biblioteket och kan – om de så vill – låna en annan. Det är bara en skillnad: "böckerna" i det "Levande biblioteket" är människor. De flesta "böckerna" är människor som företräder grupper som inte sällan utsätts för fördomar och stereotyper, och ofta drabbas av diskriminering eller social utfrysning. Besökarna på "Levande biblioteket" har möjlighet att prata informellt med "människorna till utlåning" och kan motverka stereotyper genom att utmana de vanligaste fördomarna på ett positivt och lättsamt sätt. Författaren till denna artikel tog med sig idén från "Alla olika, alla lika"-kampanjen i Budapest och förverkligade den i Polen. Det blev en stor framgång och har medfört att "Levande bibliotek" organiserats även i andra polska städer.

⁷ Den kommunistiska regimen utnyttjade traditionella, negativa attityder mot homosexuella för att utpressa dem och tvinga dem att samarbeta. Inrikesdepartementet och polisen förde register över homosexuella, och använde behovet att förhindra spridandet av könssjukdomar som ursäkt för att dra igång Operation Hyacint i november 1985. Under operation kände sig polisen oförhindrad att trakassera homosexuella och hämtade hundratals bögar från deras arbetsplatser, skolor och bostäder. Under åren 1985 till 1987 lade polisen upp ”rosa akter” på omkring 11 000 personer misstänkta för att vara homosexuella.

⁸ Koalitionens viktigaste mål är att öka lesbiskas, bisexuella kvinnors och transpersoners närvaro, synlighet och lika rättigheter i socialt och kulturellt liv, att bekämpa stereotyper och skapa social acceptans för gruppen, att kämpa för rättslig och faktiskt jämlikhet oberoende av kön, sexuell identitet/läggning, ålder, funktionshinder, etniskt ursprung, religion, social och ekonomisk status, att motverka alla former av attacker riktade mot personer på grund av kön och sexuell identitet/läggning, att hjälpa LHBT-gruppen utveckla ett feministiskt medvetande, uppmuntra integration och samarbete mellan LBT-rörelsen och feministiska aktivister, att betona närvaron av lesbiska, bisexuella kvinnor och transpersoners inom den feministiska och LHBT-rörelsen.

Källförteckning

- ”Country Reports on human rights practices”, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor Europe and Eurasia 2006, 6 mars 2007. EUROBAROMETER 66, publicerad på <http://ec.eur>.
- ”Kalendarium LEStesmy” (2009), <http://www.porozumienie.lesbijek.org/KalendariumLestesmyPolska.htm>.
- ”Polacy homofobami, Włosi onanistami –kontrowersyjna wystawa w Brukseli” (2009), Polska Nyhetsbyrå PAP, 12 januari 2009.
- Czupryn, Anita (2009): ”Polscy geje nie ukrywaja sie przed homofobami”, Polska, 20 januari 2009.
- Graff, Agnieszka (2006): ”We are (not all) homophobes: A report from Poland.” *Feminist Studies* 32.2, juni 2006.
- Gruszczynska, A.K. (2006): ”Living La Vida Internet. Some notes on the cyberization of the Polish LGBT community”, i R. Kuhar och J. Takacs (eds.) *Beyond the pink curtain: Everyday life of LGBT people in Eastern Europe*. Ljubljana 2006.
- O’Dwyer, Conor (u.å.): ”From conditionality to persuasion? Europeanization and the rights of sexual minorities in postaccession Poland”, (manuskript u.å.).
- och Schwartz, Katrina Z.S: ”Minority rights after EU enlargement: A comparison of antigay politics in Poland and Latvia”, *Comparative European Politics* (under utgivning).
- Rzeplinski, Andrzej (2008): ”Legal study on homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation”, Warszawa 2008, publicerad på www.kph.org.pl och http://fra.europa.eu/frawebsite/material/pub/comparativestudy/FRA-hdgo-NR_PL.pdf.
- Siedlecka, Ewa (2005): ”Homoseksualista czy nekrofil – jeden pies”, *Gazeta Wyborcza*, 6 februari 2005.
- Strebska, Sylwia (2002): ”Gay tourism jako egzemplifikacja turystyki szkodliwej”, mastersuppsats, Idrrottshögskolan, Krakow 2002.
- Weill-Greenberg, Elizabeth (2006): ”World’s worst places to live if you’re gay”, 17 mars 2006, <http://www.southernvoice.com/2006/3-17/news/national/abuse.cfm>.
- Wenzel, Michał (2002): ”Konkubinaty par heteroseksualnych i homoseksualnych”,

Komunikat z badań CBOS, Warszawa, marz 2002.

— (2008): "Prawa gejów i lesbijek", Komunikat z badań CBOS, Warszawa, juni 2008.

Zaremba, Maciej (2009), "Homoseksualizm to tez norma. Polityczna poprawnosc po szwedzku - czesc II", Gazeta Wyborcza, 3 januari 2009.